

Έκταση: 14.071 τ. χλμ. **Κάτοικοι:** 754.890 (2011: 730.730) **Πρωτεύουσα:** Λάρισα

Η Θεσσαλία αποτελείται από τέσσερις νομούς: Καρδίτσας, Λάρισας, Μαγνησίας και Τρικάλων. Ορίζεται στο νότο από τη Στερεά Ελλάδα (Φθιώτιδα, Ευρυτανία), βόρεια από τη Μακεδονία (Γρεβενά, Κοζάνη, Πιερία) και δυτικά από την Ήπειρο (Ιωάννινα, Άρτα). Ανατολικά βρέχεται από το Αιγαίο. Το νησιωτικό τμήμα της περιλαμβάνει τη Σκόπελο, τη Σκιάθο, την Αλόνησο, 14 κατοικημένες και λίγες ακατοίκητες νησίδες.

Ιστορικά, στη Θεσσαλία ανήκε και μεγάλο τμήμα του νομού Φθιώτιδας, το οποίο η ανάγκη «κατακύρωσε» στο διαμέρισμα της Στερεάς Ελλάδας. Επειδή η «θεσσαλική Φθιώτιδα» όπως την ονομάζουμε, αποτελεί τμήμα της ελληνικής επικράτειας από το 1832, όταν ακόμα η λοιπή Θεσσαλία κατεχόταν από την Οθωμανική αυτοκρατορία: Η περιβόητη «γραμμή Αμβρακικού – Παγασητικού» έκοψε τη Θεσσαλία σε δυο άνισα μέρη, με την Ελλάδα, τότε, να παίρνει το πιο μικρό και αναγκαστικά να το εντάσσει στη Στερεά. Όταν, μισό αιώνα αργότερα, η Θεσσαλία αποδόθηκε στην Ελλάδα, η Φθιώτιδα είχε παγιωθεί ως τμήμα της Στερεάς Ελλάδας. Ανάμεσα στις επιπτώσεις από αυτή τη ρύθμιση είναι και το ότι ο Αχιλλέας, ήρωας της Θεσσαλίας στη συνείδηση των Ελλήνων και όχι μόνο, έχει «μεταγραφεί» ως Στερεοελλαδίτης. Έτσι κι αλλιώς, ήρωας της Φθιώτιδας είναι κι εκεί καταγράφονται όσα τον αφορούν, όπως άλλωστε και η όλη ιστορία της Φθίας.

Στη Θεσσαλία απλώνεται η μεγάλη πεδιάδα, ο «σιτοβολώνας της Ελλάδας» όπως την αποκαλούσαν, που περιβάλλεται από ψηλά βουνά. Δυτικά δεσπόζουν οι οροσειρές της νότιας Πίνδου και ανατολικά ο Όλυμπος, η Όσσα, το Πήλιο και η Όθρη.

Η Πίνδος: Στα σύνορα με την Ήπειρο σχηματίζεται ένα αδιάβατο ορεινό φράγμα από τις παραφυάδες της Πίνδου Ζυγό, Περιστέρι και Αθαμανικά Όρη (Τζουμέρκα). Λίγα είναι τα περάσματα ανάμεσα στα δύο αυτά γεωγραφικά διαμερίσματα. Κυριότερο είναι ο αυχένος της Κατάρας στον Ζυγό απ' όπου διέρχεται η οδική αρτηρία Τρικάλων - Ιωαννίνων που ουσιαστικά συνδέει το Αιγαίο με το Ιόνιο Πέλαγος. Υπάρχουν επίσης και οι δίοδοι των Αθαμανικών Ορέων με σημαντικότερη της Δροσοπηγής (Βουλγαρέλι) - Λαφίνας απ' όπου γίνεται η οδική σύνδεση Τρικάλων - Άρτας.

Στο νότο, οι παραφυάδες της Νότιας Πίνδου, τα Άγραφα και το Βουτσικάκι (2.154 μ.), το Κατάχλωρο (984 μ.) και ο Προφήτης Ηλίας (1.280 μ.) αποτελούν τα σύνορα με τη Στερεά.

Στο βορρά, τα Χάσια (1.564 μ.) υψώνονται στο σύνορο της επαρχίας Καλαμπάκας με τη Μακεδονία. Λίγο πιο πέρα είναι τα Αντιχάσια. Ο κατάφυτος από έλατα Κόζιακας (με ψηλότερη κορυφή την Ορνιοφωλιά, στα 1.901 μ.) δεσπόζει από τις όχθες του Πηνειού μέχρι τον Πορταϊκό Ποταμό. Τα **Μετέωρα** ορθώνονται ανάμεσα στον Κόζακα και τα Χάσια.

Ανατολικά στα Χάσια και μέχρι τον Θερμαϊκό Κόλπο τα σύνορα της Θεσσαλίας με τη Μακεδονία περνούν από τα Καμβούνια (1.478 μ.), τον Τίταρο (1.837 μ.) και τον Όλυμπο (2.917 μ.).

Ο Όλυμπος: Είναι ο υψηλότερος ορεινός όγκος της Ελλάδας. Εκτείνεται στη Θεσσαλία και σ' ένα τμήμα της Μακεδονίας, την Πιερία. Η κοιλάδα του μικρού ποταμού Ζηλιάνα χωρίζει τον Υψηλό ή κυρίως Όλυμπο και τον Κάτω Όλυμπο. Οι ψηλότερες κορφές βρίσκονται στον κυρίως Όλυμπο: (Μύτικας ή Πάνθεον 2.917 μ., Σκολειό 2.911μ., Στεφάνι 2.909, Άγιος Αντώνιος 2.817, Καλόγηρος 2.813, Προφήτης Ηλίας 2.786, Τούμπα 2.785, Χρισταΐνη 2.704, Φράγκου Αλώνι 2.684, Σταυραϊτιά 2.616). Στον κάτω Όλυμπο τα βουνά είναι χαμηλότερα και το μεγαλύτερο υψώνεται στα 1.650 μ. Τα ψηλότερα σημεία του Ολύμπου είναι γυμνά και καλύπτονται από αλπική βλάστηση. Κάτω από τα 1.650 μέτρα υπάρχουν πυκνά δάση από έλατα, βελανιδιές, οξιές, κέδρους, πουρνάρια, κρانيές, αλλά και λιβάδια. Η διόδος της Μελούνας είναι το νοτιότερο άκρο του Ολύμπου.

Η κοιλάδα των Τεμπών: Αυτή η στενή διόδος μήκους 10 χιλιομέτρων είναι μια από τις γραφικότερες τοποθεσίες της Ελλάδας. Χωρίζει τον Όλυμπο από την Όσσα. Στο πιο στενό και απόκρημνο σημείο της κοιλάδας βρίσκεται το μεσαιωνικό Κάστρο της Ωριάς. Από εκεί εξέρχεται ο Πηνειός προς τον Θερμαϊκό.

Η Όσσα: Είναι ο Κίσαβος των δημοτικών τραγουδιών με ψηλότερη κορυφή στα 1.978 μ. Στις πλαγιές του απλώνονται δάση με οξιές και βελανιδιές.

Το **Μαυροβούνι** (1.054 μ): Είναι κατάφυτο από οξιές και βελανιδιές.

Το **Πήλιο**: Ο ορεινός όγκος του καταλαμβάνει ολόκληρη τη χερσόνησο της Μαγνησίας μέχρι κάτω στο ακρωτήριο Σηπιάδα. Στο παραμυθένιο βουνό υπάρχουν συμπαγή δασικά

συγκροτήματα από οξιές, βελανιδιές, αγριοκαστανιές. Στην περιοχή του Πηλίου ευδοκούν όλα τα καρποφόρα δένδρα, κυρίως μηλιές, αμυγδαλιές, ροδακινιές, αχλαδιές, δαμασκηνιές, συκιές και φυσικά ελιές. Στην αρχαιότητα ήταν ο τόπος απ' όπου κατά κύριο λόγο συλλέγονταν τα θεραπευτικά βότανα. Γι' αυτό και είχε αποκληθεί Ιαματικό Όρος. Εκεί φύτρωνε και το κώνειο (το δηλητήριο που έγινε διάσημο καθώς με αυτό εκτελέστηκε στην Αθήνα ο αρχαίος φιλόσοφος, Σωκράτης). Η ψηλότερη κορυφή του Πηλίου είναι το Πλιεσίδι (1.726 μ).

Η Όθηρη: Υψώνεται στο ανατολικό τμήμα των συνόρων της Θεσσαλίας με τη Στερεά. Η Πήλουρα είναι η ψηλότερη κορυφή της (1.726 μ). Είναι ο υδροκρίτης του Σπερχείου και του Πηνειού.

Ανάμεσα σ' όλα αυτά τα ψηλά βουνά απλώνεται ο Θεσσαλικός Κάμπος σε επιφάνεια 1.850 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Μια σειρά από χαμηλού ύψους βουνά χωρίζουν την πεδιάδα στα δύο: στη νοτιοδυτική ή πεδιάδα Καρδίτσας -Τρικάλων και στη βορειοανατολική ή πεδιάδα Λάρισας -Τιρνάβου. Νοτιοανατολικά προεκτείνεται στην πεδιάδα των Φαρσάλων.

Μικρότερης έκτασης πεδιάδες είναι του Αλμυρού, του Βελεστίνου, του Αμουρίου, του Τιρνάβου, της Ελασσόνας και των εκβολών του Πηνειού.

Ο **Πηνειός** είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Θεσσαλίας. Τη διασχίζει από τα δυτικά μέχρι τα ανατολικά. Πηγάζει από τη Ρόνα, μια κορυφή της Πίνδου νότια από τον Ζυγό του Μετσόβου. Ρέει προς τα ανατολικά, ανάμεσα στην Πίνδο και τα Χάσια. Στα Μετέωρα, αφήνει την ορεινή διαδρομή του και εισέρχεται στην πεδιάδα των Τρικάλων όπου τον συναντούν οι παραπόταμοί του Ληθαίος, Κομέρκης, Νεοχωρίτης, Πορταϊκός, Πάμισος, Ενιπέας και άλλοι. Στην πεδιάδα Λάρισας -Τρικάλων ανταμώνει τον Τιταρήσιο. Μετά την έξοδό του από την κοιλάδα των Τεμπών, ρέει στην πλούσια πεδιάδα και εκβάλλει στον Θερμαϊκό Κόλπο.

Στη λίμνη Κάρλα (Βοιβής), η οποία είχε αποξηρανθεί, έχουν αρχίσει έργα αποκατάστασης. Η αβαθής αυτή λίμνη καταλάμβανε έκταση 60.000 στρεμμάτων το καλοκαίρι και 80 -100.000 το χειμώνα. Είχε άφθονα ψάρια και περιβαλλόταν από έλη.

Ο **Μέγδοβας** ή Ταυρωπός ήταν πριν από την κατασκευή του φράγματος ο κυριότερος

παραπόταμος του Αχελώου. Το ύψους 83,5 μ. και μήκους 220 μ. φράγμα υψώθηκε στη θέση Κακαβάκια, στα σύνορα Καρδίτσας και Ευρυτανίας. Μια έκταση 167 τετραγωνικών χιλιομέτρων μετατράπηκε σε τεχνητή λίμνη (λίμνη Πλαστήρα). Το φράγμα κατασκευάστηκε μεταξύ των ετών 1955 και 1960. Ο υδροηλεκτρικός σταθμός, μεταξύ 1960 και 1962.

Το γεγονός ότι μεγάλο μέρος της θεσσαλικής γης είναι πεδινό δίνει το μέτρο για τη σημασία που έχει η γεωργία για την οικονομία της περιοχής, αλλά και το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων της. Καλλιεργούνται βαμβάκι, καπνά, ζαχαρότευτλα, αμπέλια, καρποφόρα δένδρα. Μέχρι τη δεκαετία του 1960 κυριαρχούσε η παραγωγή σιτηρών. Η αύξηση της παραγωγής των σιτηρών δεν επέφερε ανάλογη βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος. Για την οικονομική ανάπτυξη της Θεσσαλικής Πεδιάδας κρίθηκε αναγκαία η διαφοροποίηση της παραγωγής με τη στροφή προς άλλες καλλιέργειες. Σημαντικά τμήματα του πληθυσμού της Θεσσαλίας ασχολούνται επίσης με την κτηνοτροφία, το εμπόριο και τη βιομηχανία.

□

Η ιστορία της Θεσσαλίας □

□

Οι μακρινοί μας πρόγονοι:

Αν υποθεθεί ότι κάποιος ζούσε πριν από πέντε εκατομμύρια χρόνια κι ήθελε να πάει με τα πόδια από την περιοχή του Ολύμπου ως τη Σιθωνία (το σήμερα μεσαίο πόδι της Χαλκιδικής), θα έπρεπε να κάνει κύκλο πολύ μεγαλύτερο από τον αντίστοιχο σημερινό: Οι κάμποι της Πιερίας και της Θεσσαλονίκης ήταν θάλασσα και η σημερινή χερσόνησος της Κασσάνδρας τότε δεν υπήρχε. Και η σημερινή θεσσαλική πεδιάδα ήταν λίμνη.

Αν υποθεθεί ότι αυτή τη βόλτα κάποιος ήθελε να την επαναλάβει μετά από 4.500.000 χρόνια (400.000 χρόνια πριν από την εποχή μας), θα μπορούσε να «κόψει δρόμο» διασχίζοντας με τα πόδια τον σημερινό Θερμαϊκό κόλπο που τότε ήταν πεδιάδα. Κι από την περιοχή ανάμεσα στην Εύβοια και τη Μαγνησία, θα μπορούσε να φτάσει ως περίπου τα μισά

του σημερινού Αιγαίου, καθώς μια γλώσσα στεριάς εισχωρούσε στη θάλασσα σαν δαντελωτό ακρωτήριο κι ένωνε Σκιάθο, Σκόπελο Αλόνησο και μικρότερα σημερινά νησιά με τη θεσσαλική γη.

Το γεγονός, λοιπόν, ότι στη Χαλκιδική, στη Θεσσαλία αλλά και στην Αλόνησο εντοπίστηκαν ίχνη ανθρώπινης παρουσίας πολύ πιο πριν από 100.000 χρόνια (στα όρια της αρχαιότατης Παλαιολιθικής εποχής), δεν μπορεί να ξενίζει κανένα: «Μια γειτονιά» ήταν.

Το αρχαιότερο κρανίο ανθρώπου που μας είναι γνωστό στον Ελλαδικό χώρο, είναι αυτό που βρέθηκε στα Πετράλωνα της Χαλκιδικής: Οι «γαλαντόμοι» ανεβάζουν την ηλικία του στα 700.000 χρόνια. Οι «συντηρητικοί» την κατεβάζουν στα 250.000. Του όποτε και να είναι, αν κάποιος ζούσαν εκεί, κάποιος άλλος θα πρέπει να ζούσαν στη Θεσσαλία, στην ίδια γειτονιά. Απλά, εμείς δεν έχουμε ακόμα βρει ίχνη τους.

Στα ίχνη των θηραμάτων:

Τον τρόπο με τον οποίο έφτασε ο άνθρωπος στον Ελλαδικό χώρο, προσπάθησε να τον εξηγήσει ο αρχαιολόγος, καθηγητής Δημήτρης Θεοχάρης: Τα ζώα της κοιλάδας του Πηνειού, όπως και της σπηλιάς των Πετραλώνων καθώς κι αυτά των οποίων απομεινάρια βρέθηκαν στις σπηλιές Ασπροχάλικο και Καστρίτσα της Ηπείρου, Φράγχθι της Αργολίδας, στο Σεϊντί της Βοιωτίας, αλλά και στη Μεγαλόπολη, ανήκουν τα περισσότερα στην πανίδα στέπας. Οι ρινόκεροι μαρτυρούν ζεστό κλίμα, ενώ τα άλογα, το βασιλικό ελάφι, το πλατώνι, το άγριο μουλάρι της στέπας και ο αλπικός σκύλος, όπως και η αρκούδα του Ασπροχάλικου, πιστοποιούν κλίμα ψυχρό.

Τίποτα δεν αποκλείει, λοιπόν, τα ζώα αυτά να μετανάστευαν από τις πιο βόρειες και παγωμένες χώρες για να ξεχειμωνιάζουν στους ήπιους τόπους του Ελλαδικού χώρου. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο πρόγονος του ανθρώπου δε θα καθόταν πίσω αλλά θα τα ακολουθούσε. Ήταν γι' αυτόν και τροφή και πρώτη ύλη για τα εργαλεία του.

Εργαλεία της Παλαιολιθικής εποχής βρέθηκαν άφθονα στη Θεσσαλία: Λειασμένες κροκάλες στην Ξεριά του Βόλου χρονολογήθηκαν 500 με 300.000 χρόνια πριν από την εποχή μας, ενώ και στην υπόλοιπη πεδιάδα βρέθηκαν κατεργασμένες πέτρες που εκτιμήθηκε ότι ανήκουν σε εποχές πριν από 200.000 ως και 33.000 χρόνια.

Από την εποχή των 100 με 70.000 χρόνων πριν από σήμερα είναι και τα απομεινάρια μιας σπηλαιάς άρκτου των Αγράφων, καθώς και των θηλαστικών, που έζησαν στην πεδιάδα της Θεσσαλίας και στην κοιλάδα του Πηνειού. Βρέθηκαν μαζί με παλαιολιθικά εργαλεία, κοκάλινα και πέτρινα, που μαρτυρούν τη συμβίωσή τους με τον πρόγονο του ανθρώπου. Βρισκόταν στον Ελλαδικό χώρο τουλάχιστον 150.000 χρόνια νωρίτερα.

Παλεύοντας με τη Φύση:

Η μέση Παλαιολιθική εποχή ξεκίνησε στα 100.000 χρόνια πριν από την εποχή μας και έληξε στα 33.000 π.Χ. Στο τέλος της, ο άνθρωπος του Νεάντερταλ είχε εξαφανιστεί. Στο ξεκίνημά της, ο Homo Sapiens (Χόμο Σάπιενς) δεν υπήρχε. Πότε ακριβώς εξαφανίστηκε ο Νεάντερταλ του Ελλαδικού χώρου, δεν έχει προσδιοριστεί. Όπως και τότε ακριβώς εμφανίστηκε ο Σάπιενς. Στη Θεσσαλία, έδρασαν και οι δυο. Ο Νεάντερταλ χρησιμοποιώντας λειασμένες πέτρες και κόκαλα, ο Σάπιενς κρατώντας το υπερόπλο που λέγεται λεπίδα.

Ο Νεάντερταλ χρησιμοποιούσε σφυρί, πέλεκυ, ξέστρα και ακόντιο. Ο Σάπιενς, από την ώρα που μπόρεσε να φτιάξει λεπίδες, χρησιμοποιούσε και τα όπλα του Νεάντερταλ αλλά και μαχαίρι, τόξο με αιχμηρά βέλη, γλυφίδα, καμάκι, εκτοξευτή ακόντιου κι ακόμα εργαλεία για τη χάραξη σε πέτρα, κόκαλο ή ξύλο. Με τα πενιχρά του μέσα, ο Νεάντερταλ δεν μπόρεσε να επιζήσει στην τελευταία περίοδο των παγετώνων που έληξε γύρω στα 12.500 π.Χ. Ο Σάπιενς τα κατάφερε. Η παρουσία του στη Θεσσαλία είναι έντονη.

Μας είναι άγνωστη η ανθρώπινη τραγωδία της επιβίωσης πάνω στη γη που χόρευε από τις γεωλογικές αναστατώσεις της εποχής, όταν γινόταν ο κοσμοϊστορικός μετασχηματισμός. Συνυπήρχαν ελέφαντες, μαμούθ, ρινόκεροι, αρκούδες κι ένα φοβισμένο πλάσμα που μετασχηματιζόταν σε άνθρωπο. Ο άνθρωπος επιβίωσε. Τα μαμούθ όχι. Οι ελέφαντες και οι

ρινόκεροι έγιναν πρόσφυγες σ' άλλα μέρη. Οι αρκούδες λιγόστεψαν τραγικά. Πλάι στην Αλόνησο, σ' ένα νησάκι μήκους μόλις 150 μ., βρέθηκαν άφθονα εργαλεία, όμοια στο υλικό και την όψη με εκείνα του Κοκκινόπηλου κοντά στα Γιάννενα (βλ. [**Πατριδογνωσία**] «**Ιστορία της Ηπείρου**

»): Οι πρώτοι Έλληνες). Κι αυτό, εκτός από την επικοινωνία που υπονοεί, σημαίνει ότι ανήκουν στην ίδια εποχή: Έχουν ηλικία 50 ως 33.000 χρόνια. Σύμφωνα με τη συμβατική χρονολόγηση, στα 50.000 χρόνια πριν από την εποχή μας ζούσαν άνθρωποι του Νεάντερταλ. Στα 33.000, ο Χόμο Σάπιενς (Homo Sapiens).

Με τον καιρό, ο άνθρωπος εγκατέλειψε το στάδιο του «κυνηγού – τροφοσυλλέκτη» κι άρχισε να δημιουργεί μόνιμες εγκαταστάσεις, ανακαλύπτοντας την γεωργία. Στη χαραυγή της Νεολιθικής εποχής, γύρω στο 6.000 π.Χ., ο άνθρωπος έχτισε οικισμούς σε πάμπολλα σημεία του Ελλαδικού χώρου. Πέτρινα εργαλεία και προϊόντα από την καλλιέργεια της γης τα κύρια χαρακτηριστικά τους. Και, φυσικά, τα σπίτια. Είναι η προκεραμική περίοδος της Νεολιθικής εποχής, της οποίας «εκπροσώπους» ανακάλυψε η αρχαιολογική σκαπάνη στην Άργισσα (Μαγούλα Γκρεμός, στην αριστερή όχθη του Πηνειού, 4,5 χλμ. δυτικά της Λάρισας), στο Σέσκλο (περίπου 8 χλμ. δυτικά του Βόλου) και στη Σουφλί Μαγούλα (στη δεξιά όχθη του Πηνειού, 5 χλμ. βορειοδυτικά της Λάρισας). Ακολούθησε η κεραμική εποχή, όταν ο άνθρωπος ανακάλυψε τη χρήση του πηλού.

Ο αρχαιολόγος Δημήτριος Θεοχάρης έγραφε:

«Η πρωτόγονη, βασικά γεωργική, οικονομία ήταν κλειστή και απέβλεπε στην αυτάρκεια. Αλλά η αυτάρκεια δεν σήμαινε και απομόνωση. Ασφαλείς ενδείξεις πείθουν για την ύπαρξη επικοινωνιών και ανταλλαγών ή κάποιας μορφής εμπορίου μεταξύ γειτονικών κοινοτήτων, ίσως και μακρινών περιοχών. Η κεραμική ανταλλάσσεται σε ένα περιορισμένο τοπικό πλαίσιο γειτονικών οικισμών, έτσι που μπορούμε να υποθέσουμε κάποια ευρύτερη κοινωνική σύμπραξη». Με όλα αυτά, «οι μικρές κώμες που αποτελούν το ζωντανό κύτταρο της εξέλιξης, πολλαπλασιάζονται. Στη Θεσσαλία, οι συνοικισμοί είναι σε όλη της την έκταση πολύ μικροί (20 – 30 σπίτια θα ήταν ο μέσος όρος, δηλαδή ως 150 ψυχές) και στις εύφορες περιοχές σχετικά πυκνοί».

Τρία βήματα στην Νεολιθική εποχή:

Από τις αρχές του 20ού αιώνα ήταν γνωστή η προϊστορική «ακρόπολη» του Σέσκλου, κοντά στον Βόλο. Την είχε ανασκάψει ο καθηγητής Χρήστος Τσουντας. Στον ίδιο χώρο, ο καθηγητής Δημήτρης Θεοχάρης έκανε νέες ανασκαφές.

Ένας εκπληκτικός οικισμός, ο μεγαλύτερος γνωστός στην Ευρώπη, αναπτύχθηκε στην περιοχή, γύρω στα 6.000 χρόνια π.Χ. Ως τότε, κάτι ανάλογο γνωρίζαμε να υπάρχει μόνο στην Κύπρο. Και τα εκεί έργα από πηλό οδηγούν στη μετέπειτα γνωστή μας κεραμική. Ήταν μια απέραντη, για την εποχή, αναπτυγμένη ανθρώπινη κοινωνία, που χάθηκε, όταν ξέσπασε κάποια μεγάλη πυρκαγιά. Και ήταν πολύ πιο πριν από τα χρόνια, που ο πολιτισμός άνθισε στην αρχαία Αίγυπτο, στην Κρήτη ή στις Μυκήνες.

Οι ανασκαφές αποκάλυψαν χίλια σπίτια, που σήμαιναν 4 με 5.000 ψυχές, πληθυσμός τρομακτικός για τα δεδομένα της εποχής. Ο οικισμός διατηρήθηκε ως το 4.300 π.Χ. που σημαίνει πάνω από 17 αιώνες: Όσο, για παράδειγμα, υπάρχει η Κωνσταντινούπολη, από τότε που την έκτισε ο Μέγας Κωνσταντίνος ως σήμερα! Γύρω στα 4.300 π.Χ. έγινε η μεγάλη καταστροφή. Χτυπήθηκαν ο οικισμός στο Τσαγκλί της Θεσσαλίας, καθώς κι εκείνος κοντά στα Σέρβια, στην κοιλάδα του Αλιάκμονα. Το Σέσκλο, όχι μόνο καταστράφηκε αλλά και ερήμωσε. Αν ήταν σεισμός, πρέπει να έγινε στον Παγασητικό.

Ένας ξενόφερτος πολεμικός πέλεκυς, που βρέθηκε στα ερείπια, είχε βάλει σε σκέψεις τους επιστήμονες. Είναι ο μοναδικός σε ολόκληρο τον Ελλαδικό χώρο και δεν προσφέρεται για συμπεράσματα. Αν βρεθούν κι άλλοι, ίσως να στηριχθεί η υπόθεση ότι έγινε εισβολή. Ως τότε, κύρια πιθανή εξήγηση θα παραμένει ο σεισμός. Είτε, όμως, ήταν σεισμός είτε όχι, η περιοχή αφανίστηκε, καθώς μια φωτιά συμπλήρωσε τον όλεθρο. Στα επόμενα 500 χρόνια, ψυχή δεν κυκλοφορούσε στα χαλάσματα.

Ο Χρήστος Τσουντας ανέσκαψε τον χώρο στα 1901 με 1902. Αυτό που βρήκε, το ονόμασε Ακρόπολη. Γύρω της, αναπτυσσόταν μια δαιδαλώδης μάντρα. Αν προσπαθήσουμε να την αναπαραστήσουμε, θα καταλήξουμε σε κάτι σαν μια σειρά από ομόκεντρες περίπου κυκλικές μάντρες. Ο Τσουντας πίστεψε πως είχε να κάνει με ένα προστατευτικό τείχος. Υπάρχουν, όμως, άλλοι που λένε ότι μοιάζει περισσότερο με κάποιο είδος πρωτόγονου λαβύρινθου. Θεωρούν πως πρόκειται για κτίσμα αφιερωμένο στη λατρεία μιας θεϊκής δύναμης. Πολύ περισσότερο, επειδή, όταν φτιαχτηκε, οι άνθρωποι δεν είχαν κανέναν λόγο να πολεμούν μεταξύ τους. Όσοι έρχονταν, μπορούσαν να εγκατασταθούν πιο κάτω. Χώρος υπήρχε απεριόριστος.

Υπάρχουν βέβαια και κάποιοι με γόνιμη φαντασία που λένε πως, αν μπόυνε πλάι πλάι η απεικόνιση της Ατλαντίδας και η αναπαράσταση του περιβόλου στο Σέσκλο, θα βρεθεί ότι τα κανάλια της βυθισμένης πολιτείας μοιάζουν με τις μάντρες. Φυσικά, η ταύτιση της καταποντισμένης Ατλαντίδας με το στεριανό Σέσκλο παραείναι τολμηρή.

Εκείνη που ως θεωρία μπορεί να δείχνει πιο αληθοφανής, είναι η αλληλουχία «περίβολοι Σέσκλου - λαβύρινθος Κνωσού - μέγαρο κλασικής εποχής». Και μια άποψη:

Μήπως τελικά, η «ακρόπολη» στο Σέσκλο, όπως και τα «ανάκτορα» στην Κνωσό και στα λοιπά μέρη της Κρήτης, δεν έχουν να κάνουν με άρχοντες των τόπων αυτών αλλά με χώρους λατρείας; Μήπως, τότε, δεν υπήρχαν καν άρχοντες; Αν τα ευρήματα στην Πολιόχνη της Λήμνου πραγματικά ταυτίζονται με την υπόθεση ότι υπήρχε εκεί «χώρος λαϊκών συνελεύσεων» (και άρα κάποιο είδος «δημοκρατίας»), το πράγμα πάει πολύ μακριά (βλ. [Πατριδογνωσία] «**Ιστορία νομού Λέσβου**»: Λέσβος – Λήμνος – Τροία»). Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι οι ομηρικοί βασιλιάδες λειτουργούσαν με ένα όχι τόσο συμβατό με το σκήπτρο τους δημοκρατικό συναίσθημα, καθώς οι κρίσιμες αποφάσεις λαμβάνονταν σε λαϊκές συνελεύσεις που εξελίχθηκαν αργότερα σε αυτό που ονομάζουμε «εκκλησία του δήμου».

Η Μέση Νεολιθική εποχή στη Θεσσαλία, εκπροσωπείται από τον «πολιτισμό του Διμηνίου» (4 χλμ. δυτικά του Βόλου, περίπου στη μέση της απόστασης ανάμεσα στον Βόλο και το Σέσκλο) και είναι στην πραγματικότητα μια «συνέχεια του Σέσκλου»: Έξι κυκλικοί περίβολοι, ο ένας πλάι στον άλλον, με μήκος όχι πάνω από εκατό μ. Στον εσωτερικό περίβολο υπάρχει «τυπικό δείγμα μεγάρου» με πρόδομο με δυο κολόνες, κύριο δώμα και στο βάθος κλειστό θάλαμο. Ήταν ή το σπίτι του αρχηγού της περιοχής ή τόπος λατρείας.

Η συνέχεια όλων αυτών εντοπίζεται στον θεσσαλικό «πολιτισμό του Ραχμανίου» που ανήκει στη Χαλκολιθική εποχή.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 29.3.2010)

